

'esclau', derivat regressiu de *σκληβητός* 'esclau', i aquest, de *slověninŭ*, nom propi que es donava a si mateixa la família de pobles eslaus, que va ser víctima del comerç esclavista en l'Orient medieval. □ 1.^a doc.: S. XIII.

Ja en Llull, Muntaner, Pere III, Ausiàs, etc., i en bastants docs. dels Ss. XIV-XV: «tot notari request per los compradors --- dege dir --- totes vendes qui-s facen en son poder de esclaus e de esclaves e los noms dels contrahents ---» en un ban barceloní dels anys 60-90 del S. XIV, i vegeu quatre bans en què surt el mot en el S. XV, en *DBal.*; que l'extracta encara en dues versions de la Bíblia catalana del S. XIV-XV, en el passatge «sabut so que fet li avia son fill --- dix malaÿt Canan e --- beneyt es lo senyor déu de Sem, e sia Canaan esclau seu». Per a moros que es venien com a esclaus a Mallorca, veg. *BSAL* VIII, 135. «Lo esclau comprat: servus; lo ~ nat en casa: verna», OPou (*TbPu.*, 161).

En alguns textos antics esclau té encara el sentit etimològic, ètnic, d'«eslau»: «l'hom diligent --- té monarchia / e senyoria / en molts regnats / --- / turcs, tartres, sclaus / fa obeir», JRoig (*Spill*, 6722). En part sembla que conflú amb el corrent baix grec algun altre corrent adriàtic, on la substitució de la terminació de *slověninŭ* es faria mitjançant la terminació ètnica llatina -ONEM, d'on vingué l'ètnic *esclavó*, *Esclavònia*, aplicat després especialment a certs annexos de Croàcia, cf. PŠkok (*Mél. Ant. Thomas*, 1927, 413-16) (d'ací el nostre *esclavó* apellatiu, infra, i com a nom de país ja en Muntaner, aquí potser accentuat en la *í*, i cf. 'esclavitut', *esclavonia/-venia*, 1628, *DAG.*).

El mot no passà potser, en forma igualment directa, a les diverses llengües romàniques; és probable que al castellà vagi passar des de Catalunya, donada la data força més tardana (S. XV) en què apareix allà primerament, i vista la gran abundor d'esclaus eslaus i *xerquesos* (circassians) que el nostre comerç de la Mar Blava importà des d'època medieval antiga; no és impossible que hi contribuís especialment el francès, a causa de les Croades i del reialme de Xipre-Jerusalem. Altrament veg. Kluge-M. i la molta bibliografia allí citada, el *DCEC*, s. v., i Verlinden, *Bull. Du C.* XVII, 97-128.

DERIV.: *Esclava*. Com a abstracte s'han usat *esclavitut* [1695, Lacav.; *DTol.*, 1757] i *esclavatge*, que si bé no figura en diccs. del S. XIX, ja es llegeix en algun escr. Renaix. (*DAG.*, *AlcM*) i és recomanat per Fabra (*Gram.*, 1912, etc.), etc., i pot ser més antic (el fr. *esclavage* des del S. XVI, el cast. *esclavitut* princ. S. XVII). *Esclaveta*. *Esclavitzar* [1839, Lab.]; *esclavit-*

zació. *Esclavó* 'anella d'una cadena' val. [1764, Vocab. de Carles Ros; Sanelo, 72v.; etc.], d'on l'acc. 'foguer, peça de ferro en forma anular que serveix per fer saltar guspies de la pedra foguera i encendre' [princ. S. XV]: «si yo tenia ací un foguer e volia encendre foc, veus que pendria la pedra e-l *esclavó*, e axí ferint de la pedra en l'*esclavó*, devallaria lo foc en la escha», StVicentF (*Serm.* I, 142.1): derivat d'*esclau* per la impossibilitat de separar l'anella de la cadena; mot

solament valencià en la nostra llengua, i comú solament amb el cast. *eslabón* (també amb les dues accs.), en el qual el grup SCL s'ha reduït fonèticament a *sl* (com en *muslo*, *maslo*, i anàlegs): vaig tractar del mot castellà i el valencià, ja en el *DCEC*, i tan detingudament que per a la discussió etimològica i altres detalls valdrà més remetre a aqueix article.

Viu d'un cap a l'altre del P. Val.: «en la meua infantesa el pare no tenia altre medi d'encendre el cigarret que el tros d'esca, a colp de pedrenyera i *esclavó*», escriu el castellanenc JPorcar (*BSCC* XIV, 250); a la Vall de Gallinera m'anomenaven un *esklavó* unes «vínecs» de pedra foguera que es veïen en les roques (1962), i d'ací el derivat +*esclavonada* (-naes, pl.), per a 'cops de ferret', a la rogalia d'Alacant (Barnils, *Mundart v. Al.*, 91).

També apareix la forma en -ó en l'acc. de 'boc sense testicles o amb un sol' mallorquí i menorquí (*Bolletí d. D. L. C.* IX, 190 i 192), pròpiament '(esclau) eunuc' > 'sense testicles', que és paral·lel a la forma que el romànic SCLAVUS prengué en àrab vg. *siqlab* 'eunuc', d'on el cat. *sicló* i el cast. *ciclán* (*EntreDL* III, 118, i *DCEC*, s. v.); *esclavonar*, *esclavonejar*.

Esclavina [S. XV]: «un hom pelegrí, en la hora de la sua mort, lexà la sua *sclavina* a un prevere perquè digués misses e pregués Déu per la sua ànima» (*Rec. d'Eximplis* d'Ag. CCLVII, 232), deu venir directament de l'esmentada forma gr. *σκληβητός*, per la vestidura tosca que duïen els eslaus en llurs pelegrinatges a Roma i a Compostela; «*escl.*, capeta de peregrí o de correu: penula scorteas», OPou (*TbPu.*, 308); «pare, feu-me'n un bordó / y vós, mare, una *esclavina*, / que me'n vuy anà pel món / vestida de pelegrina» en un romanç no recent recollit per MilàF (*Romullo.*, 219G i A₁); amb η=i segons la pronúncia medieval del grec.

ESCLAU II, ant. 'petjades, petja, rastre, pista', del germ. SLAG 'cop, acte de copejar o ferir' comú a totes les llengües germàniques (a-al. ant. *slag*, b-al. ant. *slegi*, neerl. mj. *slagh*, ags. *slege*, esc. ant. *slagr*, al. *schlag*, angl. *slay*), i que en algunes degué pendre, ja des d'antic, el sentit d'«empremta que el peu clava en terra» (ja a-al. mj. *slouwe* 'petjada, rastre', variant de *slag* 'cop', cf. b-al. mj. *slawe* 'ferradura'); probablement es tracta de la correspondència gòt. *SLAGS, que seria llatinitzada en *SCLAGUS en el ll. vg. circumpirènic dels Ss. V-VI, i donaria *esclau* tal com FRAGU > (a)frau, TEGULA > teula. □ 1.ª doc.: fi S. XIII, Llull.

«Demanaren a l'amic quin senyal faia son Amat en son gamfanó; respòs que de home mort; dixeren-li per què faia aital senyal; respòs: —Per ço car fo home mort, crucificat, e per ço que aquells qui-s gaben que són sos amadors, segueuquen son *esclau*», «segueix vostra volentat l'*esclau* e-l camí de desesperança», Llull (*Amic e Amat*, *NCl.* XIV, 47.2; *Blanq.*, *NCl.* II, 25.3). «Anem a veure lo camp, e vejam les peades del seu cavall --- e cavalcaren, e vengren al camp, e veeren l'*esclau* del cavall, e tot ço que-l senescal <de Bordeus> los dix», Muntaner (§ 91,